

Észrevételek a nevelésről.

Megjelent az „Amerikai nevelési és tanítási évlapok“-ban,
Bostonban.

A munka, melynek czimét e cikk elibe irtuk, oly tárgynak van szentelve, mely általánosan a család és állam legfőbb érdekének van elismerve. Ennélfogva nem csekély igénye van a pártolásra, különösen, mert hazánkban egyedül áll e nemben. Azonban mégis úgy értesültünk, hogy az iránta mutatott pártolás nemcsak megszűni marad az igazságos igényektől, hanem annyira csekély, hogy ha a munka forgalma nem gyarapszik, meg kell szünnie. Ez nemcsak fájdalmat, sőt némi meglepetést is okoz nekünk; mert ámbár ismerjük a nagy közönségnek a könnyü és mulattató olvasmányok iránti szenvedélyét, még is azt hittük, hogy a nevelés elismert fontossága és a minden szülőt terhelő azon kötelezettség, hogy a fiatalság nevelésére felvigyázzon s azt kalauzolja, bizonyosan le fogja győzni az értelmi munkálkodás iránti ellenszenvet, és érdeket kölcsönöz oly részletességnek, mely a főczéltól elválasztva, száraz és unalmas lenne. Nekünk mégis úgy tetszik, hogy a közönség sokkal örömebb beszél a nevelésről általánosan, mintsem hogy türelmesen és részletesen elmélkedjék annak elvei és módszerei felett; hajlandóbb magasztalni, mint érette munkálkodni; és éppen ezért köteleseknek érezzük magunkat, hogy bár röviden és futólag szóljunk valamit annak társadalmi fontosságáról, hogy bátorítsuk azokat, kik munkálkodásuk tárgyául választották, s a kik magukat előmozdítására szentelték. Jól tudjuk, hogy untig ismert dolgokat ismételnünk, s oly elveket ajánlunk figyelembe, melyeket a közönség nagy készséggel elismer, de éppen oly hamar el is felejt. Azonban minden nagy igazságnak az a sorsa, hogy valami szokottá, mindennapi-vá válik, és ha az erkölcsstanító fel akarná magát menteni ezen igaz-

ságok hathatós tanítása alól csak azért, mivel a gyakori ismétlés által elavulnak, akkor a vallásos és erkölcsi oktatás majdnem egészen megszűnnék.

Az előttünk fekvő folyóirat jelessége abban áll, hogy nincs a nevelés valamelyik egyes saját rendszerének szánva, hanem arra törekszik, hogy mindenik rendszer nagy hiányait elismertesse, azon szándékkal, hogy az ügy világosságot nyerjen, bármely felőlről jöjjön is az. Nem pártközlöny, nem felekezeti eszköz. Hivatása az ifjuság nevelésének javítása az által, hogy nemesebb nézeteket idézzon elő a nevelésügy és azon szabályok körül, melyek által azokat valósíthatni; hogy emelje a létező intézetek hatását, és újak előállítását eszközölje, még pedig olyakét, melyek inkább megfeleljenek korunk és hazánk igényeinek; hogy fejlessze és terjessze amaz általános nagy elveket, melyekben remélhetőleg mindenik párt emberei megegyeznek; és hogy felmutassa, miként lehetne azokat családainkban és iskoláinkban alkalmazni. Lapjai nyitva állanak eredeti értekezések és új felfedezéseknek, éppen úgy a buzgó reformátor mint a heves újitó előtt. Közlekedési eszközül kíván szolgálni mindazok számára, kik a nevelésről gondolkoznak; új tényeket nyújtani a bölcsésznek; megismertetni a sikeres kísérletek eredményeit. Szabadelvűségénél fogva méltán igényelheti a pártolást.

Hogyha e folyóirat nézetei korlátoltabbak volnának, hogyha arra szánná el magát, hogy valamely párt vagy hitfelekezet érdekének szolgáljon, tán akkor nagyobb segélyre számíthatna. Ha valamely osztályt üldözne, s egy más osztály aljas szenvedélyeinek hizelegne, talán nem volna kénytelen nagyobb pártolásért esdekelni. De hát valójában igaz-e, hogy nevelésről szóló munka nem számíthat olvasóra, hacsak valamely párt jelvényét fel nem tűzi? Célja nagysága nem biztosíthat-e figyelmet tanainak? A társadalom melyik osztályában nem lelhetne barátokat? Melyik szülő nincs a legmélyebben érdekelve a köz és magán nevelés javítása által? Mely emberbarát nem látja abban a népnek legjobb előkészítését az ő jótékony és hasznos céljaira? Melyik hazafi nem látja ebben a mi szabad alkotmányunk leghatósabb biztosítékát? A nevelésügy egyaránt illeti magán érzelmeinket és közérdekeinket; és mégis az egyetlen időszak munkának, mely hazánkban ez ügynek van szentelve, meg kell-e szünni a mellőztetés miatt?

Jól tudjuk, hogy sokan azonnal védelmi állásba teszik magukat, mihelyt a nevelés ügyének gyakorlati alkalmazására szorítottak. Ugy gondolkoznak, hogy annak fontossága túl van becsülve. Azt mondják, hogy leginkább a körülmények határoznak a fiatal szellem felett; hogy a szülők és tanítók befolyása nagyon korlátolt, s hogy azok néha megzavarják sőt hátráltatják a gyermek gyarapodását, a helyett hogy elősegítsék, kivevén a nevelés munkáját a természet kezéből. Ezek az észrevételek nem egészen alaptalanok. A szülők befolyását és hatalmát sokszor igen is nagyítjuk. Felelőségek nagyítása végett gyakran azt tanítják nekik, hogy ők képesek oly eredmények előhozására, melyek nincsenek hatáskörükben, s gyakran elcsüggednek a feladat nagysága miatt, a melyre szerintök hivatva vannak. Nagyítás által semmit sem nyerünk. Igaz — az igazat pedig nem kell elpalástolnunk — hogy a szülők nem munkálhatnak tetszésök szerint gyermekeik szellemére és jellemére. Befolyásukat gátolja saját tudatlanságuk, a gyermek akaratának ereje és szabadsága, és azok az öszszeköttetések, melyekben születése óta más tárgyakkal és lényekkel áll. A szülők nem egyedüli nevelői gyermekeiknek; hanem e munkát meg kell osztaniok más — még pedig számtalan tényezőkkel; és ennek mi nagyon örvendünk; mert ha a gyermeki sereg csak a családi befolyásra volna szorítva, mindenik nemzedék csak az előbbinek másolata lenne, s a társadalom előhaladása megszűnnék. A gyermek nem csak a szülők kezébe tétetett le. Nem azért született, hogy csak néhány szót halljon. Születésekor egy nagy — mondhatnók — végtelen iskolába lön helyeztetve. Az egész mindenségre van bizva az ő nevelésének tiszte. Számtalan szózat száll feléje mind attól, a mivel találkozik, a mit lát és érez. Nincs szorítva néhány könyyre, miket számára az atyai gondoskodás óvatosan megválogat. A természet, a társadalom és tapasztalás, nyitott kötetek szemei előtt mindig és mindenütt. Minden tárgytól, mely érzékei és munkássága körébe esik, leczkét veszen, a naptól és csillagoktól, a tavasz virágaitól és az ős gyümölcseitől, mindenik társától, minden mosolygó vagy haragos képtől, azon községnek, melyben mozog, foglalkozásától, keresete- és üzletétől, annak játékitól, barátságától és czivakodásaitól, az emberi jellem sokféleségétől s működése következéseitől. Mindezek, sőt ezeknél több is arra való, hogy a gyermek szellemét ébreszszék, fejleszt

szék és műveljék. Barátságos és ellenséges befolyások közé van helyezve, hogy növekedjék az elsőnek segítségével s az utóbbiak elleni küzdelem által. Azok a körülmények, melyek között élünk, valójában igen fontos iskolát képeznek számunkra, és azok segítségével sokan magasra emelkedtek az ismeretekben és erényben, a szülőknek, tanítóknak és könyveknek csekély istápolása mellett is.

Azonban a szülők és tanítók hatása mégis nagy. Tőlök függ leginkább, hogy azok a körülmények, melyek közt a gyermek van, ennek javára munkáljanak. Nekik kell segíteni, hogy olvassa, értelmezze és okosan használja a természet, a társadalom és tapasztalás nagy könyveit. Nekik kell megalapítani a gyermek ingatag nézeteit, mérsékelni hirteleni ítéleteit, vezetni észleleteit, s tanítani, hogy a külvilágban az okokat és következéseket egybekapcsolja, s gondolkodását saját rejtélyes belső világára fordítsa. A gyermek, tanító, kalauz és korlát nélkül, csak a körülmények nevelésére hagyatva, hihetőleg tudatlanul, bután nőne fel, nem ismerné saját tehetségeit, és szenvedélyei rabja lenne. Az a tény, hogy néhány gyermek szülők vagy iskola segítségével nélkül nagyra emelkedett, a világért sem azt mutatja, hogy azok segítségével hasztalan; valamint az a tény is, hogy némelyek oly természeti nélkülözések és veszélyek között is, melyek sok mást elpusztítottak volna, nagyra fejlődtek és jól kinőttek, nem azt mutatja, hogy a rendes intézkedések, melyeket az egészség biztosítására tenni szoktak, hasztalanok.

Azt állítók a szülőkről, hogy ők képesek sőt kötelesek is nagy befolyást gyakorolni gyermekeikre. De a nevelés egész munkáját még sem végezhetik el. Napi foglalkozásaik, a családjaik fenntartására szükséges munkálkodás, a házi gondok, a gyermekeik egészsége feletti örökös kötelessége, s más társadalmi viszonyok csaknem lehetetlenné teszik a szülőkre nézve, hogy magokat képesekké tegyék azoknak eltanítására, a miket gyermekeik igényelnek; sőt igen gyakran arra sincs idejük és alkalmuk, hogy bár azokban oktassák, a mikben illetékesek. Innen származik egy oly osztálynak szükségessége, mely magát kizárólag a nevelés munkájának szentelje. A régi és új kor minden államai érezték e szükségét, s a tanítói hivatás ismeretes volt mindig; s ily vezérletet a legjobb tanítók által gyermekeik számára biztosítani a szülők legelső kötelessége, mivel nagyobbára azoktól függ gyermekeik kifejlődése és előhaladása.

Korunk társadalmában, ez idő szerint egyike a legaggasztóbb látványoknak az, hogy a míg igen sok beszéd foly a nevelésről, aközben igen keveseknek jut eszökbe, hogy annak számára a legjobb erőket biztosítsák; még pedig akármi áron. E foglalkozást igazságosabban kezdik ugyan már megítélni nagy városainkban; de általánosan véve mégis úgy tetszik, mintha az emberek úgy vélekednének, hogy mindenki lehet tanító. A legközépszerűbb képességet is alkalmasnak tartják a társadalomban a legfontosabb hivatásra. Valójában nagyon különös, hogy e tekintetben a szülők nagyon is hajlandók a gazdálkodásra. A kik ezereket dobnak ki ruházatra, butorokra, multságokra, terhes dolognak tartják azt az aránylag csekély összeget, mit a tanítónak fizetnek; és ezen kártékony gazdálkodás és a tanítói hivatás méltóságának fel nem ismerése által oly előnyöket rabolnak el gyermekeiktől, melyekért a világ minden gazdagsága sem képes kárpótlást nyújtani.

Nincs magasabb foglalkozás, mint a gyermekek tanítása, mert a földön semmi sincs becsesebb, mint a gyermekek értelme, lelke és jelleme. Egy hivatalt sem kellene tiszteletre méltóbbnak tekintünk. A községben mindig a legkiválóbb képességeket kellene rábirni, hogy elvállalják. A szülőknek mindent meg kellene tenni, vagyonuk rövidítésével is, az ilyeneknek megnyerése végett, hogy gyermekeik őrői és vezetőivé legyenek. E célra kellene szentelni minden fényűzésöket. Ebben pazaroknak kellene lenniök, míg egyebekben takarékosak. A legolcsóbb ruhában kellene járniök, a legegyszerűbb eledellel élniök, ha máskülönben nem tudják biztosítani családaiuk számára a legjobb tanítást. Nem szükséges azért aggódniök, hogy vagyont halmozzanak össze gyermekeik számára, ha oly befolyás alá tehetik azokat, mely felébresztheti tehetségeiket, tiszta és magasztos elveket olthat beléjük, és elkészíti arra, hogy a világban férfiasan, hasznosan és becsülettel meg tudjanak élni. A nyelv nem képes kifejezni kegyetlen sőt esztelen voltát az oly gazdálkodásnak, a mely, hogy vagyont hagyhasson a gyermeknek, előli ennek szellemét s megszegényíti szivét. A nevelés ügyében nem szabad gazdálkodni. A pénzt soha sem kell mérlegbe vetni a gyermek lelkével. Önteni kell azt, mint a vizet, a gyermek szellemi és erkölcsi életéért.

A szülők oly nevelőt választanak családaiuk fiatalsága számá-

ra, a ki nekik szives és tevékeny barátjok, tanácsadójok, segítő társok legyen munkájokban. Ha a körülmények megengedik, ugy kell az iskolát rendezni, hogy a tanító minden gyermeket bensőleg megismerhessen, mindeniknek barátja lehessen, és a szülőkkel mindeniket illetőleg gyakran értekezessék. A tanítónak méltónak kell lenni a szülők bizalmára, ajtójok mindig nyitva legyen előtte, mint a legszivesebben látott vendégök előtt, s a szülőkkel együtt tanakodják a tanítás—és bánásmód felett, mint az egyes növendékek sajátosságai igényelhetik. Figyelmeztetnie kell a szülőket a legcsekélyebb szellemi ferdeségre, melyet a gyermeknél az iskolában felfedez, s viszont ő is fogadja el azok észrevételeit egyik vagy másik gyermek iránt követett eljárását illetőleg; vitassa meg velök a módokat, melyekkel minden rosszat legelső nyilvánulásakor meg lehessen akadályozni. Ilyen tanítóra van szükségünk, az ilyennek értékét nem lehet megfizetni arannyal. Egy kitünő képességű s fegyhetlen erkölcsű ember, ki szellemi erejét egészen azon munkában öszpontosítja, hogy anynyi gyermeket neveljen fel, a mennyit átismerhet és vezethet, fényt árasztana a szülők életösvényére, a miért azok gyakran epedve óhajtoznak, és a növendék lelkének oly lendületet adna, minőt nevelésünk jelen módja mellett nem is lehet képzelni. Semmi foglalkozást sem kellene ily dúsan jutalmazni. Mondanunk sem kell, mily kevéssé méltatják kellően a községek a tanítói hivatalt. Nagyon kevesen küldik gyermekeiket iskolába, és ritkán vagy soha sem látják a tanítót, a ki mindennap s oly behatólag működik azok szellemén és jellemén. Vak bizalmukban talán soha sem kérdik meg, hogy miként halad az a munka, melytől családjuk legdrágább érdekei függenek. Talán oly ember folytonos ellenőrzése alá helyezik gyermekeiket, a kivel nem is ohajtanak bővebben megismerkedni. S talán, midőn megmondják nekik, mit kell fizetniök a tanításért, megrémülnek, mintha éppen megraboltatásuk volna szóban, vagy tán örültnék tartanák az oly barátot, a ki azt tanácsolná, hogy anynyi pénzt dobjanak ki, a minden cikkék legolcsóbbikáért, azért a minden piacon található szerért,—gyermekeik tanításáért.

Nem képzelhetjük, miként lehetne a társadalmon inkább segíteni, mint egy bölcs és befolyásos nevelői testület alakítása által. Nem ismerünk osztályt, mely nagyobb befolyással bírna az állam

szilárdítására s az egyes családok boldogságára. Bármennyire tiszteljük az Isten igéje hirdetésének tisztét, mégis azt hisszük, hogy engednie kell fontosság tekintetében a gyermekeket tanító hivatalának. Valójában napjainkban a papság csak kevéssé adhatja meg amaz értelmi és erkölcsi elemi oktatást, mely egyedül képes a közönséget arra elkészíteni, hogy az igazat a hamistól megkülönböztesse, hogy megértse az egyházi tanítást, hogy a kötelességekről magasabb és tágasabb felfogást nyerjen, s hogy az általános elveket az élet különböző viszonyaira alkalmazza. Mivelt emberek-ből álló oly testület, mely teljes szivből neki adná magát a nevelés javításának, s az ifjuság hathatósabb tanításának, bizonyosan gyökeres javítást idézne elé a társadalomban. A társadalmat józan elvekkel ajándékozná meg. Befolyása áthatná családainkat. Házi nevelésünk nem lenne többé a véletlennek és külhatásoknak kitéve. Melyik szülő nem érezte ily támogatásoknak hiányát, s hányszor nem érezte leverten, szorult kebelvel képtelenségét arra, hogy gyermekei szellemének irányt adjon?

Említettük, hogy emberi lények nevelése a legnemesebb foglalkozás a földön, s ezt egész meggondolással mondtuk. Sokkal fontosabb foglalkozás, mint az államférfiaké. Az államférfiu megvédheti vagyonunkat és lakásunkat; de mennyivel többet köszönhetünk annak, a ki azoknak szellemi tehetségeit, s erkölcsi érzelmeit költi fel, a kikért vagyonunkat szereztük, s lakásainkat építettük, és a kik gyermekeinket folyton növekvő szeretet és tekintet tárgyává teszik. Tovább megyünk. Azt állítjuk, hogy az ifjuság nevelőiben sokkal magasabb képességek is szükségesek, mint egy államférfiuban. Az a legmagasabb képesség, mely legmélyebben behatol az emberi természetbe, az emberi szellemet minden irányzataiban felöleli; nyomozza a gondolkodás és erkölcsi működés törvényeit; ismeri az emberi természet tökéletességét, és a módokat, melyekkel azt meglehet közelíteni; ismeri a rugókat, indokokat és eszközöket, melylyekkel a gyermeket öszszes képességei öszszhangzatos és erőteljes kifejtésére s használatára lehet serkenteni; átlátja a gyermeket fenyegető veszélyeket, s tudja, miként kell helyesen mérsékelni a külkörülmények által a gyermek szívére gyakorolni szokott befolyásokat. Az államférfiu hivatása ehez képest csekélység. Az államférfiu főbb foglalkozása valamely nép külső

érdekei felett örködni; a nevelőjé, annak szellemét éleszteni. Az államférfiúnak tanulmányozni, vezetni kell a közönség szenvedélyeit és előítéleteit; a nevelőnek az emberi természet leglényegesebb, legmélyebb és legfenségesebb alaperőit kell tanulmányozni. Az államférfiu durva eszközökkel munkál durva célokra; a nevelő a legfinomabb befolyással munkál ama gyöngéd étheri lényre, az emberi lélekre.

Semmi sem oly gyakori, mint a különféle hivatások viszonylagos fontossága iránti félreértés. A zajos feltűnést okozó működést, mely nagy felületre terjed, s azért soha sem hatol a felületen belől, dicsőnek tartják. A sokaságot elbűvöli a hivatalos méltóság látása, s bámulva áll meg a pulya előtt, ki történetesen némi magasságra emelkedett az államban. A szónok, ki egy néptömeget fel tud villanyozni szenvedélyes beszédével vagy tündöklő képekkel, amelyek egyébaránt az értelemnek nem nyujtanak tiszta felfogást, melyek nem világítanak fel semmi általános igazságot, nem nyilvánítanak semmi szilárd, önzéstelen célzatot, — nagy ember hírére jut. Mily kevesen fontolják meg, hogy az a nagyobb ember, a ki lárma és tüntetés nélkül bölcsen csak arra szoritkozik, hogy néhány emberben magasztos, nemes és gyümölcsöző elveket szilárdítson meg, és oly arányt adjon nekik, mely mindig bizton vezesse. Jézus amaz isteni bölcseségnél fogva, mely őt minden tanítók felett kitünteti, azt mondotta, hogy legelső kellék, mely által valaki „az ő országában nagygyá lehet“, az alázatosság; ez alatt pedig ő oly lelkiületet értett, mely merőben ellenkezik a fényesb állásra való szenvedélyes vágytól, a melyet tanítványaiban felébredni látott; értette a mély és önzéstelen emberszeretetet, mely a lélek belső szükségei iránti rokonérzetben s minden oly törekvésbeni részvételben nyilvánult, mely által a tudatlanokat és eltévedteket az igazságra és eréayre lehet vezérelni. E nézetek szerint azt tartjuk, hogy egy gyermeket a szó valódi és tágas értelmében nevelni, sokkal nagyobb munka, mint egy államot kormányozni.

Meglehet, hogy az az irány, melyet a jótékonyság napjainkban vett, némi befolyással volt arra, hogy a nevelési foglalkozástól elvonja az ezt méltán megillető tiszteletet. A keresztény jótékonyság most igenis köz célok felé irányul, milyenek: a nyomor nagy-m é r v b e n i enyhítése, e g é s z n e m z e t e k megtérítése, n a g y

tömegek tanítása; ily módon leginkább vonja magára a sokaság figyelmét és bámulatát. Korántsem ohajtjuk jelenleg a szives jótékonyságnak e működését korlátozni. Tisztelettel viseltetünk iránta s abban a kereszténység legjelesebb gyümölcsei egyikét látjuk. De nem szabad elfelednünk, hogy az a legtisztább jótékonyság, mely egyesekre hat, s a mely saját társadalmi és házi viszonyaink közt nyilatkozik. Nem nagy mértéke szükséges a keresztény könnyörülő jóindulatnak arra, hogy érezzük azt az elaljasodást és nyomort, melybe az indiai népek milliói a különböző babonák által süllyedtek. Az értelemnek és szívnek ennél sokkalta fensőbb munkássága nyilatkozik abban, ha egy hozzánk közel álló egyén jellemét áthatóan tanulmányozzuk és felfogjuk, fogatkozásai és szenvedései valódi forrását kinyomozzuk, nyugodtan és szeliden tűrjük daczosságát és botlásait, kitartással és biztatólag közöljük vele az értelmi és erkölcsi emelkedés eszközeit. Nem nagy érdem jótékonyságot gyakorolni azokkal, kik ezer mértföldre vannak tőlünk, kiknek nyomora szivreható képeket tüntet fel a képzelet előtt, kikkel soha sem találkozunk utunkban, kikkel érdekeink soha sem ütköznek össze, kik soha sem próbálják meg béketűrésünket, s a kik iránti jótékonyságunk abból áll, hogy egy missionariust küldünk hozzájuk. Jótékonysági érzelmünk erősítésének nem az a legjobb módja, hogy részvétünket nagy tömegek, vagy szélesen kiterjedett bajok ellen fokozzuk, hanem hogy minél több egyénhez közeledjünk, azokat megértsük, irántok szeretettel és részvéttel viseltessünk, s ily egyeseknek folyton növekedő számára befolyással legyünk. Isten dicsősége abban áll, hogy számlálhatatlan teremtményei mindenikét ismeri, szereti és segíti! Tegyük jót, ha tehetjük, meszsi földeken. Küldjünk, ha tehetjük, örömet és világosságot a föld végső határaitra. Az a keresztényi szeretet, mely jelenleg távol fekvő tárgyakért munkál, nemes. Nem akarjuk kedvét szegni. Csak annyit akarunk mondani, hogy bizonyosan alantabb áll ama kevésbé felötlő emberszeretetnél, mely a mellett, hogy rokonszenvvel viseltetik az egész emberiség iránt, a hatáskörébe eső egyének érzéseit, szükségöit s érdekeit iparkodik mélyen felfogni, s türelmesen és bölcsen arra szánja magát, hogy azokat az értelmi és erkölcsi tökély fensőbb lépcsőjére emelje. —

Ama csekély mélánylásnak, melyben a tanító jelenleg része-

tömegek tanítása; ily módon leginkább vonja magára a sokaság figyelmét és bámulatát. Korántsem ohajtjuk jelenleg a szives jótékonyságnak e működését korlátozni. Tisztelettel viseltetünk iránta s abban a kereszténység legjelesebb gyümölcsei egyikét látjuk. De nem szabad elfelednünk, hogy az a legtisztább jótékonyság, mely egyesekre hat, s a mely saját társadalmi és házi viszonyaink közt nyilatkozik. Nem nagy mértéke szükséges a keresztény könyörülő jóindulatnak arra, hogy érezzük azt az elaljasodást és nyomort, melybe az indiai népek milliói a különböző babonák által süllyedtek. Az értelemnek és szívnek ennél sokkalta fensőbb munkássága nyilatkozik abban, ha egy hozzánk közel álló egyén jellemét áthatóan tanulmányozzuk és felfogjuk, fogyatkozásai és szenvedései valódi forrását kinyomozzuk, nyugodtan és szeliden tűrjük daczosságát és botlásait, kitartással és biztatólag közöljük vele az értelmi és erkölcsi emelkedés eszközeit. Nem nagy érdem jótékonyságot gyakorolni azokkal, kik ezer mértőldre vannak tőlünk, kiknek nyomora szivreható képeket tüntet fel a képzelet előtt, kikkel soha sem találkozunk utunkban, kikkel érdekeink soha sem ütköznek össze, kik soha sem próbálják meg béketürésünket, s a kik iránti jótékonyságunk abból áll, hogy egy missionariust küldünk hozzájuk. Jótékonysági érzelmünk erősítésének nem az a legjobb módja, hogy részvétünket nagy tömegek, vagy szélesen kiterjedett bajok ellen fokozzuk, hanem hogy minél több egyénhez közeledjünk, azokat megértsük, irántok szeretettel és részvéttel viseltessünk, s ily egyeseknek folyton növekedő számára befolyással legyünk. Isten dicsősége abban áll, hogy számlálhatatlan teremtményei mindenikét ismeri, szereti és segíti! Tegyük jót, ha tehetjük, meszsi földeken. Küldjünk, ha tehetjük, örömet és világosságot a föld végső határaitra. Az a keresztényi szeretet, mely jelenleg távol fekvő tárgyakért munkál, nemes. Nem akarjuk kedvét szegni. Csak annyit akarunk mondani, hogy bizonyosan alantabb áll ama kevésbé felötlő emberszeretetnél, mely a mellett, hogy rokonszenvvel viseltetik az egész emberiség iránt, a hatáskörébe eső egyének érzéseit, szükségéit s érdekeit iparkodik mélyen felfogni, s türelmesen és bölcsen arra szánja magát, hogy azokat az értelmi és erkölcsi tökély fensőbb lépcsőjére emelje. —

Ama csekély mélanylásnak, melyben a tanító jelenleg része-

sül, főbb okát a nevelésről nézetek korlátoltságában lehet feltalálni. A többség úgy vélekedik, hogy egy gyermek felnevelése abból áll, hogy az ismeretek meghatározott mennyiségét tömjük be eszébe, hogy tanítsuk meg gépiesen olvasni és írni, hogy megterheljük emlékező tehetségét szókkal, s a valamely úzletre szükséges készséggel ellássuk. Nem csoda tehát, hogy mindenkit alkalmasnak tartanak a tanításra. A nevelés igazi célja, a mint többször bebizonyítottuk, egész természetünk fejlesztésében és helyes vezetésében áll. Hivatása mindennemű erőt felébreszteni: a gondolkodás, szeretet, akarat és cselekvés tehetséget, az észlelő, okoskodó, ítélő és feltaláló képességet; azon képességet, mely a jó célok szilárd felismerésében s a kivitelökre szolgáló szerény munkálkodásban áll; azon képességet, hogy magunkat kormányozzuk s másokra hassunk; azon képességet, hogy magunknak boldogságot szerezzünk s a körülünk levökre is terjeszszünk. Az olvasás csak eszköz; a nevelés ezen eszköz legjobb módjoni használásának megtanítása. Az értelem nem azért teremtett, hogy szenvedőlegesen fogadjon el néhány szót, adatot és tényt; hanem hogy az igazság megtalálására tetterős legyen. Ennélfogva a nevelésnek arra kell munkálni, hogy a gyermekben az igazság iránt mély szeretetet gerjesszen s megtanítsa neki fölkeresésének módjait. A józan logika, mely alatt mi azt a tudományt vagy mesterséget értjük, mely minket a gondolkodás és bizonyítás törvényeire, a vizsgálódás igaz módszerére s a hamis ítélet forrásai felfedezésére tanít, — a jó nevelésnek lényeges része. És mégis a gazdagok miként a szegények tanítására nézve közönségesen megállított módszer szerint mily kevés van téve a gondolkodó tehetség helyes használásának tanítására!

Általános szabály: hogy a gyermekeket a mennyiben lehet, önmaguk tanítóivá, az igazság felfedezőivé, a természet vizsgálóivá, a tudomány mivelőivé kell tennünk. Segíteni kell őket, hogy segíthessenek magukon. Meg kell őket tanítani, hogy miként vizsgálják és tanulmányozzák a világot, melyben élnek, hogy felfedezzék az események összeköttetéseit, hogy egyes tényekből általános elvekre emelkedjenek, és ezeket új jelenségek megfejtésére alkalmazzák. Ez volna rövid körvonala egy oly értelmes nevelésnek, melyben minden emberi teremtménynek részesülni kellene; és ezzel kezefogva kell haladni az erkölcsi nevelésnek. A mily mértékben

gyarapszik a gyermek ismerete, abban a mértékben kell megtanítani, hogy azt miként használja jól, s miképpen fordítsa azt az emberiség javára. Ugy kell ismernie a világot, mint Isten világát és mint egy kört, a melyben ő a legvonzalmasabb viszonyokba lépendő embertársaival. A humanitás lelkét kell hogy szivja minden tanulmányából. A földirat tanításánál a különböző nemzetek anyagi és erkölcsi viszonyait, szükségait, előnyeit és jellemző sajátosságait, az éghajlatnak, tengereknek, folyóknak és hegyeknek azok jellemére és foglalkozásaikra befolyó hatását kell felmutatni, még pedig úgy, hogy érdeket keltsünk benne az ember iránt, bár hol lakják is ez. A történelmet mindig arra használjuk, hogy a fiatalság erkölcsi ítéletét folytonosan gyakoroljuk, hogy rokonérzetet keltsünk benne az emberiség sorsa iránt, hogy boszankodást és irtózatot ébresztünk benne az önző nagyravágyás és hatalomvágy iránt, mely oly hosszasan áztatta a földet vérrel és könnyekkel. Az erkölcsi helyes érzésnek nem csak az egyes tantárgyak tanításánál való ébresztésére kell szoritkoznunk. Az erkölcsstannak nevezetes részét kell tenni minden gyermek tanulmányának. A kormánynak kiválóan kell eszközölni az erkölcsstan egy külön ágának tanítását. Az állam által állított minden iskolának különösen kötelesek kellene lenni, hogy tanítsa a polgár kötelességeit az állam iránt, magyarázza meg a szabad intézmények alapelveit, és az ifjúságot felvilágosodott hazafiságra vezesse. A bölcs nevelés természetéről és céljáról röviden és töredékesen előadott e nézetekből is megtudhatjuk annak a hivatásnak méltóságát, melyre az bizva van, és annak fontosságát, hogy számára az állam legjobb tehetségeit megnyerjük.

Átnézvén a nevelés terjedelméről szóló ez ujmutatásainkat, látjuk, hogy egy igen fontos tárgyat elhagytunk. Azt mondók, hogy a tanító kötelessége a gyermek lelkét erőteljes munkásságra serkenteni. Többet kell tennie. Neki arra kell törekedni, hogy a gyermekben kielégithetlen tudásvágyat teremtsen, hogy felébressze a tanulmányozási hajlamot, hogy a tanulást neki örömeivé tegye, s ez által oly ösztönt keltsen az ifju szellemében, mely akkor is tartson, midőn az iskolai tanítás megszűnik. A jó tanítót nemcsak arról lehet megismerni, hogy növendékeiben felébreszti az önmunkássági ösztönt, hanem arról, hogy azon tudattal távoznak az ő gondozása alól, hogy az ismereteknek csak alapot raktak és

eltökélten vágyakodnak tovább képezni magukat. Hogy nálunk a tanítás nagyon alsó fokon áll, annak legbizonyosabb jele az, hogy az ifjuság az iskolai tanítás végeztével úgy vélekedik, hogy értelmi mivelődése már bevégeződött, s felhagy a szélesebb ismeretek és magasabb igazságok utáni folytonos és erélyes törekvéssel. Leányaink tizenhat, fiaink tizennyolcz, vagy husz éves korukban már bevégezték neveltetésüket. Az iskola valódi célja pedig abban áll, hogy a növendéket képessé tegye s elkészítse arra, hogy egész életén át tanuljon; és ha ez így van, ki nem látja át, hogy a tanítói hivatal széles és magasb szellemű, megnyerő modoru embereket követel, vagyis más szókkal, oly mivelteket, a milyeneket a társadalomban csak találni lehet. Ha a tanító főkötelessége a hajhászás és begyakorlás volna; ha az iskolaszoba célja az volna, hogy a növendékek agyába bizonyos mértékű életnélküli ismeretet erőszakoljon, hogy a gyermeket géppé tegye, hogy ellenszenvet keltsen benne a könyvek, szellemi munkásság és ismeretek szerzése iránt, akkor lehetséges lenne a tanítót azon elvek szerint választani, melyek jelenben hazánk nem kis részében az iskolai hatóságokat vezérlik. Akkor az az ember, a ki tud olvasni, írni, számolni és korbácsolni, számíthat azokra az előnyökre, melyeket most nagyon is gyakran élvez. De ha az emberi lény valamivel több mint egy tuskó vagy vadállat, ha vannak neki oly képességei, melyek Isten gyermekének mutatják, és nemes tevékenység s folytonos tökéletesítés végett adattak neki, úgy a dolgok jobb rendének kell közöttünk kezdődni, és igazán felvilágosodott emberekre kell biznunk a nevelés munkáját.

De a tanításon kívül a tanítóknak egy más kötelességök is van, mely hasonlóan azt követeli, hogy a mivelte, bölcs és erényes emberek közül választassanak. Nekiek éppen úgy kell kormányozni tudni, mint tanítani. Fenn kell tartaniok a rendet, s ennélfogva különböző nemű büntetéseket kell szabniok. Tudjuk, hogy némely philanthropok mindenféle büntetést szeretnének számüzni az iskolából. Nem akarjuk lebeszélni iparkodásaikról és reményeikről; de attól tartunk, hogy ennek az átalakulásnak ideje még nem jött el, s a mig a családi bölcs fegyelem hiányában oly sok helytelen gyermek kerül a tanító keze alá, ez kénytelen lesz a nyájasságon és józan okosságon kívül kényszereszközöket is használni. Attól tar-

eltökélten vágyakodnak tovább képezni magukat. Hogy nálunk a tanítás nagyon alsó fokon áll, annak legbizonyosabb jele az, hogy az ifjuság az iskolai tanítás végeztével úgy vélekedik, hogy értelmi mivelődése már bevégeződött, s felhagy a szélesebb ismeretek és magasabb igazságok utáni folytonos és erélyes törekvéssel. Leányaink tizenhat, fiaink tizennyolcz, vagy husz éves korukban már bevégezték neveltetésüket. Az iskola valódi célja pedig abban áll, hogy a növendéket képessé tegye s elkészítse arra, hogy egész életén át tanuljon; és ha ez így van, ki nem látja át, hogy a tanítói hivatal széles és magasb szellemü, megnyerő modoru embereket követel, vagyis más szókkal, oly mivelteket, a milyeneket a társadalomban csak találni lehet. Ha a tanító főkötelessége a hajhászás és begyakorlás volna; ha az iskolaszoba célja az volna, hogy a növendékek agyába bizonyos mértékü életnélküli ismeretet erőszakoljon, hogy a gyermeket géppé tegye, hogy ellenszenvet keltsen benne a könyvek, szellemi munkásság és ismeretek szerzése iránt, akkor lehetséges lenne a tanítót azon elvek szerint választani, melyek jelenben hazánk nem kis részében az iskolai hatóságokat vezérlik. Akkor az az ember, a ki tud olvasni, írni, számolni és korbácsolni, számithat azokra az előnyökre, melyeket most nagyon is gyakran élvez. De ha az emberi lény valamivel több mint egy tuskó vagy vadállat, ha vannak neki oly képességei, melyek Isten gyermekének mutatják, és nemes tevékenység s folytonos tökéletesítés végett adattak neki, úgy a dolgok jobb rendének kell közöttünk kezdődni, és igazán felvilágosodott emberekre kell biznunk a nevelés munkáját.

De a tanításon kívül a tanítóknak egy más kötelességök is van, mely hasonlóan azt követeli, hogy a mivelte, bölcs és erényes emberek közül választassanak. Nekiek éppen úgy kell kormányozni tudni, mint tanítani. Fenn kell tartaniok a rendet, s ennélfogva különböző nemü büntetéseket kell szabniok. Tudjuk, hogy némely philanthropok mindenféle büntetést szeretnének számüzni az iskolából. Nem akarjuk lebeszélni iparkodásaikról és reményeikről; de attól tartunk, hogy ennek az átalakulásnak ideje még nem jött el, s a mig a családi bölcs fegyelem hiányában oly sok helytelen gyermek kerül a tanító keze alá, ez kénytelen lesz a nyájasságon és józan okosságon kívül kényszereszközöket is használni. Attól tar-

tok, hogy a büntetést lehetetlen kikerülni; de mindnyájan érezzük, hogy sokkal megfontoltabban, igazságosabban, értelmesebben és a gyermek jelleméhez illőbben kell alkalmazni; ennél fogva reá lehet-e ezt bízni, mint jelenleg van — oly tanítókra, kik lélekben és szíven magok is fegyelmetlenek? A testi büntetés jelenleg csaknem minden fiu-, sőt sok leányiskolánkban is megvan. Meglehet, hogy szükséges. De nem kell-e minden szülőnek biztosítva lenni az iránt, hogy gyermeke nem kap oly verést, mely bölcsesség, igazság és jószág nélkül szabattott reá? És a tanító feddhetetlen jellemén kívül mi biztosíthatja őt ez ellen? Sok gyászos következéseit láttuk az esztelenül alkalmazott testi büntetésnek. Tudjuk, hogy egyetlen verés elidegenített gyermeket apától, elkeseredéssel töltött el tanítója, — és elkedvetlenített a tanulás és ismeretszerzés iránt. Lehetetlen azért tartózkodás nélkül adni gyermekeinket egy szenvedélyes tanító keze alá, a ki saját indulatával nem bírván, természetesen másokat sem képes kormányozni; vagy oly gyenge és ügyetlen alá, a ki nem bírván bölcs szilárdsággal, kegyetlenséggel kell azt pótolnia. Bámulatos, mily gondtalanul teszik ki némely szülők gyermekeiket testi büntetéseknek. Törvényeink kizárták a testi büntetést büntető könyvünkből, és a gonosztevő ki van véve e méltatlanság alól. De hány fiu van kitéve korbácsoló hajdunak oly iskolatanító személyében, a ki a fegyelem egész titkát a korbácsban hiszi. Az iskolai fegyelem minősége nagy befolyással van annak erkölcsi hatására. Oly tanuló, ki naponta hat óráig kénytelen egy érzéketlen, erőszakos, szenvedélyes és igazságtalan tanító magaviselését nézni és szavait hallgatni, a bűn iskolájába jár. Folytonosan embertelenséget, szívtelenséget és igazságtalanságot tanul. A többi európaiak az angolokról azt tartják, hogy hajlandók a kegyetlenségre. Köznépéről azt mondják, hogy az állatok iránt kiméletlen, veszekedéseiben kegyetlen, s ültetvényeseik abban a szomorú hirben állnak, hogy a hollandiak kivételével, Nyugat-Indiában a legrosszabb uraknak tartják. Méltó megfontolásra, hogy vajjon ezeket a hibákat, ha valósággal léteznek, nem lehet-e legalább részben az iskolákban még most is szokásos féktelen és barbár verésnek tulajdonítani. Anynyi bizonyos, hogy az iskolai fegyelemnek nagy befolyása van a gyermek jellemére, és hogy egy igazságos, szelid és jóindulatu tanító, a ki a rendet oly módon tartja fenn, melyet tanítványai

erkölcsi érzése helyesel, folytonosan árasztja maga körül saját erényét. Nem a legfelvilágosultabb emberek osztályából kell-e tehát választani tanítóinkat?

Vállalatunk határán engedjék meg még csak egy észrevételt tennünk a tanítók tulajdonait illetőleg. Nagyon fontos dolog, hogy ők képesek legyenek a szülőkkel közremunkálni a vallásos érzésnek a gyermekben való felébresztésére. Igen természetesen, mi nem akarjuk bevinni az iskolába azokat a felekezeti külön sajátosságokat, melyek a keresztény világot megosztják. De a legtágabb értelemben vett vallást tanítani kell. Közvetítve minden tantárggyal össze kell kötni. A természet és emberiség történelme által a fiatal lelket el kell vezérelni a mindenség teremtőjéhez és kormányzójához; sőt a kereszténység gyakorlati elveinek és szellemének tüzetes tanítása elmulaszthatlan. Nem ismerünk hivatást, mely nagyobb bölcseséget igényelne mint e tanítás; csak jó és bölcs emberekre lehet annak teljesítését ruházni.

Tudjuk, hogy az ezekben foglalt nézetek ellen azt fogják felhozni, hogy csak nagyon kevesen képesek oly tanítót fizetni, a milyent mi ajánlottunk. De azt hisszük, hogy nagyon sokan vannak olyanok, kik ha szilárdul akarnak, s maguktól megvonnak annyit, a mennyit kell, bizonyosan képesek lesznek jó tanítókat tartani gyermekeik mellett. A többiek is tegyék meg a magukét, vegyék szívökre ez ügyet s bizonyosan oly javulást eszközölnek, a milyent eüdigelé nem reméltek s tán nem is gyanítottak. Elismerjük, hogy észrevételeink kiválóan a gazdagabbakra vonatkoztak. Ébresszünk csak ezen osztályban érdeket a nevelés iránt, és alkalmazzunk jelentékenyebb segédeszközöket annak előmozdítására, s meg vagyunk győződve, hogy mindenik osztály neveltetése haladni fog. A hazában levő képességek mind inkább inkább fognak a tanítói hivatal felé fordulni, s ennek jótékonysága az egész társadalomra el fog terjedni.